

Чепульченко Т. О.

канд. юрид. наук,

завідувач кафедри публічного права

факультету соціології і права

Національного технічного університету «КПІ»

РЕГУЛЯТИВНИЙ ХАРАКТЕР ПРИНЦИПУ РІВНОСТІ У ПРАВІ

Рівність є одним з ключових понять минулої і сучасної правової думки. Своєчасність дослідження даної проблеми зумовлена передусім тим, що правильне розуміння і регламентація рівності є необхідною умовою для з'ясування і вирішення багатьох практичних питань, зокрема, шляхів розбудови демократичної, соціальної держави, метою якої забезпечення рівності людей перед законом та захист їх гідності.

Філософські засади рівності було закладено у вченнях Сократа, Платона, Арістотеля, Демокрита, Ф. Аквінського, Н. Макіавеллі, Т. Мора, Т. Кампанелли та ін. Як політико-правовий принцип рівність досліджувалась у працях практично усіх філософів Просвітництва – Ф. Вольтера, Ш. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо, а також представників німецької класичної філософії – І. Канта і Г. Гегеля та ін.

У сучасній юридичній науці даній проблемі особливе місце відводиться у дослідженнях Н. Болотіної, М. Колодія, О. Лукашової, О. Матвієнко, Т. Мельник, Н. Оніщенко, С. Поленіної, П. Рабіновича, Т. Тарахонич, В. Тимошенко, Ю. Шемшученко та ін. Звертається увага на місце принципу рівності у правовому регулюванні, його зв'язок з іншими принципами права, на ключове значення даного принципу у розвитку демократичної правової держави.

У теоретичних концепціях минулого простежується взаємозв'язок людини та держави, що розкриває вплив принципу соціальної рівності на розбудову держави, зміст її політичних завдань, ставлення до людини та задоволення її потреб. У цьому контексті категорія рівності відіграє важливу методологічну

роль у процесі постійних намагань удосконалити суспільні відносини з метою побудувати таке суспільство та державу, які були б максимально наближені до свого ідеалу [3]. Ці ідеї справили відповідний позитивний вплив на сучасні уявлення про рівність та знайшли своє відображення у законодавстві країни.

Р. Луцький, досліджуючи розвиток принципу рівності та його відображення у сучасному позитивному праві, пише про три рівні щодо розуміння сутності даного явища: Перший рівень можна відобразити формулою «всі люди рівні перед Богом». Історично це був перший підхід до розуміння проблеми рівності і ґрунтувався на тому, що кожна людина є цінністю і всі люди наділені невід'ємними правами; другий рівень виражається ідеєю «рівності можливостей». Історично ця ідея виникла в США після заборони рабства. Йдеться про те, що ніхто не має права перешкоджати іншим використовувати будь-які можливості для досягнення своїх особистих цілей; третій рівень розуміння сутності рівності виражається ідеєю «рівності результатів», тобто всі повинні жити на одному рівні, отримувати однакові доходи і т.і. Таке розуміння рівності, на справедливе переконання дослідника, суперечить ідеї свободи [4, с. 97-98].

Відповідні наукові джерела також свідчать, що теоретико-правові дослідження сутності та змісту принципу рівності, як правило, здійснюються через категорію «правова рівність». При цьому термін «принцип» часто випадає, оскільки набула поширення думка, згідно якої правова рівність – «це правовий принцип, який має ознаки правової аксіоми». В юридичній науці таке тлумачення поняття «правова рівність» стало традиційним. Воно засноване на конструктивних особливостях правової рівності, що виражаються в її здатності виступати і провідною ідеєю правосвідомості, і основним положенням політики держави у правовій сфері, і, будучи закріпленим у нормативно-правових приписах, здійснювати реальний регулятивний вплив на поведінку людей.

М. Колодій пише, що регулятивність є найсуттєвішою ознакою принципів права. Нормативно-регулятивний характер принципів права вбачається у тому, що принципи, зафіксовані у праві, набувають значення загальних правил поведінки, які мають загальнообов'язковий, владний характер [1, с. 41].

На самотійному регулятивному значенні принципів права наголошував В. Кулапов, підкреслюючи, що в механізмі правового впливу принципи права безпосередньо регулюють деякі суспільні відносини [2, с. 133].

Т. Тарахонич вказує, що у принципах права отримує відображення рівень розвитку різних сфер суспільних відносин, а саме: економічної, політичної, ідеологічної, соціальної та інших; у них відтворюється сутність і соціальна природа права, закономірності його розвитку та функціонування; для принципів права характерним є взаємозв'язок з іншими соціальними регуляторами [6, с. 136-137].

З огляду на регулятивний характер принципів права, безспірним є розуміння принципу рівності як регулятора суспільних відносин.

Н. Оніщенко наголошує, що принцип рівності може бути об'єктом вивчення з різних сторін наукового пізнання, під різними кутами зору, залежно від різних форм життєдіяльності людини, зокрема: принцип економічної рівності (рівність розподілу); принцип юридичної рівності (процедурна рівність); принцип рівності прав і можливостей жінок і чоловіків (гендерна рівність); принцип рівності як відсутність будь-якої дискримінації (рівність не залежно від сексуальної орієнтації) тощо [5, с. 6].

Р. Луцький у свою чергу вказує на розмежування понять «фактична рівність» і «формальна рівність» і наголошує, що право, втілене в принципі формальної рівності, є найефективнішим регулятором суспільного життя поряд з іншими соціальними регуляторами (мораллю, релігійними нормами, звичаями тощо). Принцип формальної рівності передбачає, що реальні суб'єктивні права є нерівними. Формальна рівність прав полягає в абстрактності можливостей отримати певні права: право на освіту, житло, гідну оплату праці, якісне медичне обслуговування, утвердження гендерної рівності тощо [4, с. 102].

У ст. 1 Загальної Декларації прав людини зазначено, що «всі люди народжуються вільними і рівними в своїй гідності і правах». Слід навести деякі міркування в згаданому контексті щодо загальних принципів права Європейського Союзу. Їх тлумачать як основні засади даної правової системи,

які визначають зміст правотворчої, правозастосовчої та правоохоронної діяльності Союзу в цілому та його держав-членів.

У ст. 24 діючої Конституції України зазначається, що всім громадянам наданий і гарантований рівний обсяг прав і свобод: економічних, соціальних, політичних, культурних, особистих тощо. Їх використання пов'язане із запровадженням однакових стандартів для всіх без винятку осіб. Це означає, що закріплені Конституцією України права і свободи поширюються рівною мірою на всіх громадян і мають для них однаковий зміст.

Справжня природа будь-якої держави виявляється саме рівністю прав і свобод кожної людини. Рівність прав і свобод один з основних принципів конституційного статусу людини і громадянина, показник загальнолюдської культури.

Таким чином, рівність акумулюючись в уявленнях про соціальну, етичну рівність, формальну та фактичну рівність, правову та юридичну рівність, будучи закріпленим у відповідних правових нормах, стає принципом, що здійснює регулятивний вплив на суспільні відносини. Отже, принцип рівності у праві має нормативно-регулятивне значення, і відповідно, займає своє місце в системі правового регулювання суспільних відносин.

Використана література:

1. Колодій М. А. Принципи права : генеза, поняття, класифікація та реалізація // Альманах права. Основоположні принципи права як його ціннісні виміри. – Вип. 3. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – С. 40-44.
2. Кулапов В. Л. Теория государства и права : учеб. / В. Л. Кулапов, А. В. Малько. – М. : Норма, 2008. – 384 с.
3. Левкулич В. В. Морально-етичний та правовий зміст категорії «рівність» // Мультиверсум : Філософський альманах. – К. : Центр духовної культури, 2004. – № 39 // Електронний ресурс. – [Режим пошуку] : [http : // www.filosof.com.ua/Jornel/M_39/Levkul_1.htm](http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_39/Levkul_1.htm).

4. Луцький Р. Розвиток принципу рівності в сучасному позитивному праві // Принцип рівності у праві : теорія і практика : монографія / за заг. ред. Н. М. Оніщенко. – К. : Юрид. думка, 2014. – С. 94-115.

5. Оніщенко Н. М. Принцип рівності у соціальних відносинах // Принцип рівності у праві : теорія і практика : монографія / за заг. ред. Н. М. Оніщенко. – К. : Юрид. думка, 2014. – С. 5-24.

6. Тарахонич Т. І. Місце і роль рівності в системі принципів права та правового регулювання // Принцип рівності у праві : теорія і практика : монографія / за заг. ред. Н. М. Оніщенко. – К. : Юрид. думка, 2014. – С. 133-150.